

بررسی و تحلیل مسئولیت مدنی و جبران خسارت ناشی از حوادث دانش آموزان در مدارس

دکتر بهنام اسدی^۱

مدیر عامل و صاحب امتیاز موسسه قانون یار

استاد دانشگاه

چکیده

سیستم آموزشی در هر کشور بخش بزرگی از دولت را تشکیل می دهد و به تبع آن مسائل، مشکلات و دغدغه های این حوزه نیز بسیار است. در بحث خساراتی که در این حوزه ممکن است وارد شود، خود می تواند به طور اخص یک قانون یا بخشی از یک قانون باشد و حقوقدانان این خسارات را به نام خسارات آموزشی می شناسند، همچون قانون فرانسه که بخشی از قانون مدنی این کشور به این بحث می پردازد اما در قوانین ایران به طور اخص این قانون را نه به طور جداگانه و نه به شکل بخش مشخص از یک قانون نداریم. لذا حقوقدانان ایران پرونده های مطروحه در این حوزه به برخی مواد مرتبط در قانون مدنی، قانون مسئولیت مدنی و آیین نامه اجرایی مدارس استفاده می نمایند. به هر حال باید اذعان داشت بررسی میزان و نوع جبران خسارات در محیط های آموزشی همچون مدرسه و نقش هریک از عوامل همچون، دانش آموز، معلم، مدیر و آموزشگاه و ادارات آموزش و

^۱ مولف ۴۵ کتاب پژوهشی و نویسنده بیش از صد مقاله علمی تا سال ۱۳۹۹

آدرس پست الکترونیکی نویسنده: Drbehnamasadi@yahoo.com شماره تماس: ۵۲۶ و ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹

پرورش و کانون پرورش فکری در بروز و جبران خسارات وارده چقدر بوده و چقدر وظیفه نگهداری و جبران دارند مسأله ای است که شاید به طور واضح مشخص نگردیده که باید اختصاصاً به آن پرداخت. در حقوق ایران برای آموزشگاه، مدرسه و اداره آموزش و پرورش نقش کارفرما را در نظر گرفته و بین معلم و آموزشگاه، مدرسه، مرکز کانون پرورش فکری، کانون زبان و مجتمع آموزشی رابطه تبعیت و گماشتگی برقرار می باشد. نهایتاً در این مقاله قصد داریم به بررسی مسئولیت مدنی و جبران خسارت ناشی از حوادث دانش آموزان در مدارس پرداخته و مسئولیت هریک از عوامل مسئول و همچنین دولت و آموزش و پرورش و مدرسه در این راستا مورد بررسی و مذاقه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: مسئولیت مدنی، جبران خسارت، ورود ضرر و زیان، مدرسه و محیط های آموزشی، دانش آموز

بخش اول: کلیات

«مسئولیت» در تقسیم‌بندی کلی به مسئولیت اخلاقی و حقوقی تقسیم می‌شود. مسئولیت حقوقی خود نیز به دو دسته تقسیم می‌شود. مسئولیت مدنی و مسئولیت کیفری. در مسئولیت مدنی هدف حمایت از فرد و در مسئولیت کیفری هدف حمایت از جامعه می‌باشد و سرانجام مسئولیت مدنی نیز به مسئولیت قراردادی و مسئولیت غیر قراردادی (قهری) تقسیم می‌شود. واژه ی «مسئول» عربی است. به معنی پرسیده شده، درخواست شده و بازخواست شده می‌باشد. «مسئول» کسی است که فریضه‌ای که بر ذمه دارد. در ترمینولوژی حقوقی «مسئولیت مدنی» به معنای مسئولیت در مقام خسارتی است که شخص به دیگری وارد می‌کند. هم چنین مسئولیت شخص بر اثر تخلف از انجام تعهدات ناشی از قرارداد می‌باشد.^۱ «مسئولیت» در معنای عام و وسیع خود، عبارت است از، الزام به جبران ضرر. اعم از این که منشأ ضرر وقایع حقوقی باشد؛ یا اعمال حقوقی. که در این معنا، شامل مسئولیت قراردادی و

^۱ - محمدجعفر جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوقی، ص ۶۴۵

قهری نیز خواهد بود.^۱ در هر مورد که شخص ناگزیر از جبران خسارت باشد، می‌گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد. «مسئولیت لازمه داشتن اختیار است. انسان آزاد و عاقل از پیامد کارهای خود آگاه و مسئول آن است.»^۲ در حقوق کامن لا اصطلاح مسئولیت با خطا و تقصیر درهم آمیخته می‌باشد و مسئولیت ناشی از خطا به اختصار «حقوق خطاها» نامیده می‌شود. حتی با عنوان‌های ویژه دیگری مانند تجاوز، مزاحمت، اهانت و جعل مطرح می‌شود.^۳ در قانون مدنی کشور ما به پیروی از فقه امامیه، عنوان‌های ضمان قهری را در اتلاف، تسبیب، غضب و استیفا خلاصه می‌کند. در نظریه‌های جدید نویسندگان کوشیدند تا از قالب سنتی خارج شوند و نظریه‌های عمومی مسئولیت را ارائه کنند.

بند اول) اهمیت مسئولیت مدنی

علمای حقوق مدت‌ها مسئولیت مدنی را رشته فرعی از حقوق مدنی می‌دانستند. ولی امروز این مسئولیت مهم‌ترین بخش از تعهدات را چه از لحاظ علمی و چه از لحاظ نظری، تشکیل می‌دهد. در واقع مسئولیت مدنی ضمانت اجرای «حقوق فردی» است تا افراد بتوانند به سهولت حقوق خود را استیفا کنند.

الف) اهمیت علمی: امروزه دعاوی ناشی از مسئولیت، بزرگترین قسمت دعاوی مدنی را تشکیل می‌دهد.^۴ «توسعه روزافزون مسئولیت مدنی در وهله اول مرهون کثرت خسارت‌هایی است که بر اثر ترقی جامعه صنعتی و ماشینی پیش می‌آید و در وهله دوم بستگی به رفتار زیان‌دیده دارد.»^۵

^۱ - علیرضا یزدانیان، حقوق مدنی قواعد مسئولیت مدنی، جلد اول، چاپ اول، نشر میزان، ۱۳۸۶، ص ۸۶

^۲ - محمدعلی انیسی، مسئولیت مدنی در قلمرو فعالیت‌ها و قراردادهای ورزشی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی دامغان، ۱۳۸۹، ص ۸

^۳ - torious liability

| 3 ^۴ - torts low

^۵ - ناصر کاتوزیان، الزام‌های خارج از قرارداد - ضمان قهری، چاپ هشتم، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶، ص ۴۶

^۶ - حسینقلی حسینی‌نژاد، مسئولیت مدنی، جهاد دانشگاهی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۰، ص ۲۸

ب) اهمیت نظری: در قانون بسیاری از کشورها «مسئولیت مدنی» به گونه‌ای است که شامل همه موارد مسئولیت نمی‌شود. به طور مثال: در قانون فرانسه ۱۵ ماده وجود داشت و محاکم فرانسه ناگزیر بودند که دعای بی‌شماری از مسئولیت را که از یک قرن گذشته تا کنون مطرح شده است؛ با این ۱۵ ماده حل و فصل کنند. رویه قضایی و عقاید علمای حقوق به طور تقریبی فرضیه مسئولیت مدنی را در کنار قانون و حتی در پاره‌ای موارد مغایر با قانون تکمیل کرده‌اند و هنوز هم این عقاید در حال تکمیل است.^۱

بند دوم) هدف مسئولیت مدنی

بحث بر سر این است که مسئولیت مدنی در عمل چه هدفی را برآورده می‌سازد. مرسوم است که می‌گویند: «هدف مسئولیت مدنی جبران خسارت زیان دیده و تسلی خاطر وی، مجازات خطاکار، بازداشتن فاعل و دیگران از ارتکاب مجدد فعل زیان بار و ایجاد صلح و برقراری اخلاقی خاص در جامعه است.»^۲ تردیدی نیست که هدف مسئولیت مدنی رضایت خاطر زیان دیده، مجازات خصوصی، عامل برقراری عدالت، برقراری نظم اجتماعی و احقاق حق زیان دیده می‌باشد. اما به طور عموم تحقق عدالت و در پی آن تأمین امنیت اجتماعی، عمده‌ترین هدف مسئولیت مدنی می‌باشد.

الف) جلب رضایت زیان دیده

جلب رضایت زیان دیده از جهات مختلف در کانون توجه مسئولیت مدنی قرار دارد و حقوق، در ایجاد این نوع مسئولیت بیشتر متوجه زیان دیده است تا وارد کننده زیان. «چندان که برخی بر این باورند که، مبنای اصلی مسئولیت مدنی، تضمین حقوق زیان دیده و حمایت از او می‌باشد.»^۳ هر چند صدور حکم الزام خوانده به پرداخت خسارت تنبیهی به عنوان راهکاری برای اثبات حقانیت خواهان که در برخی کشورها مورد استفاده قرار می‌گیرد نیز چنین هدفی

^۱ - پیشین، ص ۲۸

^۲ - حسن، بادی، فلسفه مسئولیت مدنی، چاپ اول، شرکت سهامی انتشار، تهران، ۱۳۸۴، ص ۳۲۰

^۳ - پیشین، ص ۳۲۰

را دنبال می‌کند. این نکته را هم باید افزود که جلب رضایت خاطر قربانی و دلجویی از او نیز، به طور معمول نوعی جبران خسارت محسوب می‌گردد.

ب) هدف مسئولیت مدنی در ارتباط با عامل ورود زیان

هدف دیگر مسئولیت مدنی با تنبیه و مجازات خصوصی عامل زیان توسط زیان‌دیده با تحمیل مسئولیت بر او محقق می‌شود. زیرا او با انجام فعل زیان‌بار به منافع مشروع زیان‌دیده تجاوز و تعدی نموده است و تحمیل مسئولیت بر او موجب می‌شود که نتایج و پیامدهای فعل زیان‌بار را خود تحمل کند و تحمل این پیامدها موجب می‌شود که او احتیاط بیشتری نماید و از انجام مجدد چنین عملی اجتناب کند. از این رو، «در باور این عقیده که بازدارندگی یکی از کارکردهای مهم مسئولیت مدنی است، تردیدی وجود ندارد.»^۱ در حقوق ایران بازدارندگی هدف اصلی مسئولیت مدنی نیست؛ بلکه وجود مسئولیت مدنی مستلزم وجود احتیاط بیشتر اشخاص می‌شود و امروزه مسئولیت مدنی از اهمیت خاصی برخوردار است.

ج) ایجاد نظم در جامعه

یکی دیگر از اهداف مسئولیت مدنی برقراری نظم در جامعه می‌باشد. در صورت نبودن مسئولیت مدنی، مردم تنها منافع خود را در نظر می‌گیرند و خواسته‌های شخصی را بر ایمنی دیگران ترجیح خواهند داد. «ضمانت اجرای مسئولیت مدنی، افراد را وادار می‌دارد تا به منافع سایر اشخاص نیز توجه شود. همواره رفتاری را که از نظر اجتماعی مطلوب است در پیش گیرند. این امر البته در دراز مدت میزان حوادث و خسارت ناشی از آن را به میزان قابل توجهی کاهش خواهد داد.»^۲ از این رو، شایسته این است که با برقراری ضمانت‌های دیگری به هدف تأمین نظم در جامعه اقدام کرد. هر چند که ایجاد نظم در جامعه نیز هدف غیرمستقیم مسئولیت مدنی می‌باشد.

^۱- پیشین، ص ۳۷۵

^۲- پیشین، ص ۳۶۸

بند سوم) انواع مسئولیت

مسئولیت به طور کلی به مسئولیت اخلاقی و حقوقی تقسیم می‌گردد. در مسئولیت اخلاقی شخص پاسخگوی خدا و وجدان خویش است و در مسئولیت حقوقی پاسخگوی حقوق موضوعه. مسئولیت حقوقی نیز خود به دو شعبه تقسیم می‌گردد: مسئولیت مدنی و مسئولیت کیفری سرانجام مسئولیت مدنی در معنای عام خود به دو شعبه مسئولیت قراردادی و مسئولیت غیرقراردادی یا قهری تقسیم می‌گردد که وجوه تمایز مسئولیت مدنی از سایر مسئولیت‌ها به طور خلاصه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف) مسئولیت اخلاقی

واژه‌ی مسئولیت در هر جا که به کار رود، رنگ و طنین اخلاقی دارد. «مسئول به کسی می‌گویند که خطا کار است و باید مکافات گناهی را که مرتکب شده است ببیند»^۱

مسئولیت اخلاقی جنبه‌ی درونی و شخصی دارد. برای مسئول شناختن فاعل زیان، باید شرایط و اوضاع و احوال شخصی و اندیشه و وجدان وی بازرسی شود در حالی که مسئولیت مدنی به طور عینی (نوعی) در مقایسه با یک رفتار عادی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

ب) مسئولیت کیفری

الزام شخص به پاسخگویی در قبال تعرض به دیگران، خواه به جهت حمایت از حقوق فردی صورت گیرد و خواه به منظور دفاع از جامعه، تحت عنوان «مسئولیت کیفری» مطرح می‌شود. در مسئولیت کیفری، ضرر و زیان بیشتر متوجه‌ی جامعه است. لذا «مسئولیت کیفری ضمانت اجرای تجاوز حفظ منافع عموم است و شدت آن به درجه اخلاقی دارد که در نظم عمومی ایجاد می‌شود»^۲ در صورتی که در مسئولیت مدنی، ضرر و زیان متوجه‌ی یک شخص خاص است. هدف از مسئولیت کیفری مجازات مجرم است که به منظور دفاع از جامعه، جبران

^۱ - ناصر، کاتوزیان، الزامهای خارج از قرارداد - مسئولیت مدنی، جلد اول قواعد عمومی، چاپ نهم، انتشارات

دانشگاه تهران، ۱۳۹۰، ص ۳۶

^۲ - ناصر، کاتوزیان، الزامهای خارج از قرارداد- مسئولیت مدنی جلد اول، ص ۳۹

خسارت عمومی و اصلاح و تنبّه سایر افراد به مورد اجرا گذاشته می‌شود؛ ولی هدف از مسئولیت مدنی، جبران خسارت شخص زیان دیده است. هر چند عنوان شد که «مسئولیت کیفری، شخصی است و در خصوص مسئولیت اشخاص حقوقی نیز گفته شد که» «شخص حقوقی در صورتی دارای مسئولیت کیفری است که نماینده حقوقی به نام یا در راستای منافع آن مرتکب جرمی شود.»^۱ با این وجود، در هیچ یک از قوانین جزایی چه در گذشته و چه در حال حاضر، ماهیت حقوقی و تعریف مسئولیت کیفری به طور مشخص بیان نشده است. به طور خلاصه مسئولیت کیفری نوعی الزام شخصی به پاسخگویی آثار و نتایج نامطلوب پدیده‌ی جزایی یا جرم است.

ج) مسئولیت اداری

مسئولیت اداری یا «مسئولیت انضباطی» عبارت است از: مسئولیت ناشی از تخلف انضباطی در امور اداری «اشخاصی که مقررات، دستورها، و... را نقض کنند متخلف محسوب می‌شوند»^۲ و هیأت رسیدگی به تخلفات کارمندان به تخلفات کارمند خاطی رسیدگی می‌نماید و صرفاً در باب برخوردهای تأدیبی و کنترل در عدم تکرار تخلف با شخص روبرو و حداکثر تشدید با تعیین مجازات انفصال، تعلیق و اخراج متخلف همراه خواهد بود. در رسیدگی به پرونده در صورت وجود جنبه جزایی مراتب جهت رسیدگی قضایی به دادسرای عمومی منعکس می‌گردد.^۳ این نکته را هم باید افزود که اقتدار بر اجرای عدالت در برخورد با متخلف از جمله دیوان عدالت اداری و هم چنین نظارت مردم بر عملکرد و مسئولیت در پاسخ‌گویی و جبران ضرر و زیان همانند دیوان محاسبات عمومی کشور یا نظارت‌های استمراری با تشویق و تنبیه در مراجعی از جمله سازمان بازرسی کل کشور یا قسمت‌های نظارتی و بازرسی وزارت خانه‌ها و دستگاه‌های دولتی و عمومی می‌باشد.

۱- قانون مجازات اسلامی، مصوب ۱۳۹۲، ماده ۱۴۱

۲- همان قانون، ماده ۱۴۳

۳- منوچهر، طباطبایی مومنی، حقوق اداری، چاپ پنجم انتشارات سمت، تهران، ۱۳۷۳، ص ۲۵۰

۴- قانون رسیدگی به تخلفات کارمندان دولت، ماده ۱۹

د) مسئولیت مدنی

در اصطلاح حقوقی «مسئولیت مدنی» دارای دو معنی عام و خاص است. در معنی عام به هر گونه تعهدی که قانون بر عهده شخص قرار داده باشد تا زیان وارد شده به دیگری را جبران کند؛ مسئولیت مدنی گفته می شود. اعم از این که ریشه قراردادی داشته یا نداشته باشد.^۱

بخش دوم: حوادث دانش آموزی، ایمنی و جبران خسارت

هر چند زندگی بشر همواره به نوعی با مخاطراتی مواجه است و در هر مکانی امکان وقوع خطر وجود دارد، اما در فضاهای آموزشی به خصوص مدارس، بنا به دلایلی که بعداً مطرح خواهد شد، احتمال بروز آسیب زیاد است. از آنجایی که محیط های آموزشی مدارس در راستای اهداف و برنامه های کشور ایجاد می گردد و دانش آموزان در آن فضاها قرار می گیرند در مواقعی که در راستای فعالیت آموزشی، خسارتی بر دانش آموزان وارد شود و از آنجایی که اثر مهم و اصلی مسئولیت مدنی جبران خسارت می باشد. لذا در صورتی که ارکان مسئولیت مدنی موجود باشد، خسارت های وارده بر دانش آموزان باید جبران شود. مسئولیت برخی از خسارات ممکن است متوجه اولیای آموزشی باشد که در این صورت آن ها مکلف به جبران خواهند بود. همچنین برخی دیگر از خسارات ممکن است به گونه ای باشد که جبران آن مقتضی مساعدت جامعه و دولت باشد.

بند اول: حوادث و عوامل حادثه زا

الف) مفهوم حادثه

«حادثه» عبارت است از یک اتفاق پیش بینی نشده و خارج از انتظار که سبب صدمه و آسیب گردد. حادثه، واقعه ای است برنامه ریزی نشده که در اثر خطای انسان یا وجود شرایط

^۱ -حسن، بادینی، منبع پیشین، ص ۳۲

غیرایمن در محیط بوجود می آید. در ماده ۶۰ قانون تأمین اجتماعی تعریف حادثه چنین آمده است: حادثه ناشی از کار عبارت است از: «حادثه‌ای که در حین انجام وظیفه و به سبب آن برای بیمه‌شده اتفاق می‌افتد...»^۱ هم‌چنین از نظر سازمان جهانی بهداشت عنوان شد «رویدادی ناگهانی و برنامه‌ریزی نشد که موجب آسیب قابل تشخیص در بدن انسان می‌شود و به طور معمول در جریان حمل و نقل، محل کار، اماکن آموزشی، محل کار و یا مراکز تفریحی رخ می‌دهد.»^۲

(ب) انواع حادثه

در تقسیم‌بندی حوادث تقسیمات متفاوتی ارائه گردید. به طور کلی می‌توان حوادث را به حوادث طبیعی و حوادث غیرطبیعی تقسیم نمود.

حوادث طبیعی:^۳ حوادثی که ناشی از عوامل طبیعت هستند و شدت آن‌ها به حدی است که وضعیتی فاجعه‌انگیز ایجاد می‌کنند. آن دسته از حوادثی که هیچگونه اقدام و روشی را جهت جلوگیری از وقوع آن نمی‌توان بکار برد. این گونه عنوان شد «حادثه‌ای که واجد هیچ یک از شاخصه‌های قابل پیش‌بینی، قابل اجتناب بودن و قابل انتساب بودن نباشد بلای طبیعی به مفهوم خاص کلمه است.»^۴ تند باد، کولاک، برف، موج سرمای سخت، موج گرمای سخت، سیل، بهمن، ریزش کوه، زلزله، آتشفشان، خشکسالی و غیره از حوادث طبیعی محسوب می‌شوند.

^۱- ماده ۶۰ قانون تأمین اجتماعی، مصوب نهم تیرماه ۱۳۵۴

^۲- تعریف حادثه از دیدگاه سازمان بهداشت جهانی

^۴- مشتاق، زرگوش، مسئولیت مدنی دولت در بلایای طبیعی، ص ۳۱۷

حوادث غیرطبیعی: حوادثی هستند که انسان به نوعی در وقوع آن دخالت دارد مانند: آتش سوزی این نوع حوادث خود دارای دو بخش است. حوادث عمدی و حوادث غیرعمدی.

ج) حوادث مدرسه‌ای

حوادث مدرسه‌ای حوادثی هستند که وقوع آن‌ها در مدرسه رایج است. نظیر: حوادث ناشی از میز و نیمکت‌های شکسته، میخ یا چوب‌های تیز این میز و نیمکت‌ها، در دسترس بودن لوازم برقی: مانند پریر و سیم‌های لخت برق، لبه پنجره، حادث می‌شود. صدمات ناشی از ریزش سقف، دیوار ساختمان یا حیاط مدرسه، سقوط اجسام بر روی اشخاص و دانش‌آموزان از قبیل سقوط میله پرچم، میز و صندلی، شیشه پنجره، دروازه حیاط، پنکه سقفی، تیرک دروازه فوتبال، سقوط از راپله، سقوط از سرسره، لیز خوردن از سطوح صاف، تیپ خوردن از گودال و چالگی یا ناهمواری و شگستگی موزاییک، ریختن مواد شیمیایی در آزمایشگاه، جراحات ناشی از نقص و عیب تجهیزات کارگاه، قطع انگشتان دست، پرت شدن اشیاء در کارگاه، برق گرفتگی، آتش سوزی در کلاس درس و خوابگاه، خفگی ناشی از دود آتش، خفگی ناشی از غرق شدن در آب، سقوط از بلندی و یا صخره در حین اردو حوادث مدرسه‌ای هستند.

چ) نحوه وقوع حوادث مدرسه‌ای

بیشتر حوادث داخل مدرسه را زمین خوردن، سقوط از بلندی، تصادم دانش‌آموزان با همدیگر، برخورد دانش‌آموزان با اشیاء تشکیل می‌دهد. سطح سیمانی و یا آسفالت مدارس باعث می‌شود که دانش‌آموزان به هنگام زمین خوردن‌های ساده دچار مصدومیت‌های نسبتاً شدیدی شوند. در مدرسی که وسایل بازی داخل حیاط وجود دارد قسمتی از حوادث به علت سقوط از این لوازم و یا تصادم با آن‌ها رخ می‌دهد. پاره‌ای از حوادث داخل مدرسه نیز به علت رفتارهای خشونت آمیز دانش‌آموزان با یکدیگر اتفاق می‌افتد. دعوای کودکان در مدرسه گاهی منجر به مصدومیت می‌شود که این موضوع در میان پسران و دانش‌آموزان

بزرگتر بیشتر شایع است. بازی‌های ورزشی به خصوص فوتبال یا به دنبال هم دویدن دانش‌آموزان عامل مهم دیگری در بروز این گونه حوادث است. گاه نیز سطوح لغزنده‌ی راه‌روها و کلاس‌ها و عدم وجود امکانات ایمنی در راه‌پله‌ها باعث بروز حوادث در مدرسه می‌شوند. آزمایشگاه، کارگاه‌ها، آب‌خوری و سرویس بهداشتی نیز از مکان‌هایی هستند که به علت وجود مخاطرات مختلف می‌توانند صحنه‌ی بروز انواع حوادث باشند. از انواع دیگر حوادث شایع در مدارس سوختگی ناشی از وسایل گرمای قابل دسترسی برای دانش‌آموزان و برق‌گرفتگی است. عوامل و گونه‌های حوادث در مدارس زیاد است. شلوغ بودن فضای کلاس، برخورد دانش‌آموزان با یکدیگر به هنگام بازی، بروز رفتارهای خشن، در ایجاد حادثه در مدرسه مؤثر هستند.

بخش سوم: علل و مصادیق حوادث طبیعی در محیط‌های آموزشی

در وقوع حوادث در محیط‌های آموزشی عواملی از قبیل انسانی، محیط اجتماعی و محیط فیزیکی دخالت دارد.

بند اول: حادثه ناشی از عوامل انسانی

عوامل مربوط به انسانی در بروز حوادث عبارتند از: سن، جنس، وضعیت تأهل، شغل، میزان آگاهی فردی و نوع فعالیت اجتماعی، حادثه ناشی از رفتار خود زیان دیده، هر گاه زیان‌دیده در راستای زبانی که از ناحیه حادثه و یا غیر به او وارد شده است، دخالت داشته باشد، به عبارت دیگر، مرتکب تقصیر شده باشد و تقصیر او در ورود خسارت به او مؤثر باشد. عواملی از قبیل: عدم مراقبت و کنترل مستمر بر رفتار اشخاص تحت مراقبت، فقدان نظارت فرد مسئول بر کارها و نظارت بر کاربرد وسایل حفاظتی، عدم تناسب رشته شغلی با کار محوله، بی‌انگیزگی شغلی، فقدان دانش و تجربه لازم، نداشتن آموزش کافی و بکار بردن روش ناصحیح^۱ از عوامل انسانی در وقوع حادثه می‌باشند.

بند دوم) صدمه ناشی از عوامل محیطی (شرایط ناایمن)

هر چند در فضای مختلف امکان وقوع خطر وجود دارد، اما در فضاهای ورزشی و مدارس احتمال بروز آسیب زیاد است و احتمال خطر و ریسک نیز به عوامل زیادی بستگی دارد از قبیل: امکانات نامناسب یا ناقص، تعداد بیش از حد دانش آموزان در فضای محدود، تمرکز تجهیزات و وسایل ورزشی و آزمایشگاهی در محیط‌های نامناسب، عدم ایمنی کارگاه، طراحی ناصحیح روش کار، عدم رعایت اصول ایمنی و حفاظتی در ساختمان‌ها و تأسیسات و وجود نقایص فنی و معایب در ساختمان کارگاه از عوامل محیطی وقوع حوادث هستند.

بند سوم) حوادث ناشی از تجهیزات

اشخاص در اغلب فعالیت‌های جسمی، چه در محیط کار، چه در تفریح، ورزش، مسافرت و تردهای روزمره با ابزارها، و تجهیزات سروکار دارند. این ابزارها و وسایل نیز از حیث کمی و کیفی دارای اوصافی می‌باشند که ممکن است به دلایلی موجب بروز حادثه گردند از قبیل: فرسودگی تجهیزات، امکانات و تجهیزات نامناسب، وجود نقایص فنی و معایب در تجهیزات، کیفیت نامطلوب وسایل و فقدان استاندارد، پایین بودن سطح ایمنی استانداردسازی تجهیزات، عدم استفاده صحیح از وسایل مطابق با ظرفیت و نوع کاربرد آن‌ها

بند چهارم) اثر حوادث در دانش آموزان امروزی

نسل‌های جدید در برابر آسیب‌ها آنطور که باید مصون نمی‌باشند. چون نحوه مراقبت از آنان و شرایط محیطی به گونه‌ای بوده است که نسل‌های جدید به طور مطلوب با واقعیات زندگی دست دوستی ندادند. لذا مصونیت‌های درونی آنان به نحو لازم پرورش نیافت و در برابر مشکلات آسیب‌پذیرند دور ماندن از متن زندگی طبیعی و نامانوس شدن با دنیای واقعی بیرون آسیب‌پذیری را افزایش می‌دهد. عدم تطابق دانش و تجربه حرکتی دانش آموزان و توانایی جسمی، محدود بودن توان عکس‌العمل دانش آموزان در برابر پدیده‌ها، نگرش

تربیتی والدین، تراکم دانش آموزان در فضاهای کوچک، تمرکز تجهیزات و وسایل ورزشی و آزمایشگاهی در محیط‌های محدود، فقدان آموزش کافی برای کار با ماشین‌آلات، عدم توجه به حفاظت فنی و بهداشت کار در کارگاه، عدم آموزش لازم در خصوص شیوه‌های پیش‌گیری و مقابله با حادثه، عدم مدیریت ایمنی در فضاهای ورزشی عدم مراقبت و کنترل کافی خستگی روحی و جسمانی، بی‌احتیاطی و بی‌توجهی از علل افزایش حوادث در دانش‌آموزان امروزی می‌باشد.

بخش چهارم: وقایع ناگوار در مدارس

بند اول) بررسی وقایع در مدارس

با توجه به نوع رفتار کودکان سن آنان، هر دانش‌آموزی مستعد مصدومیت ناشی از حوادث در مدرسه است. به طور کلی پسران و به خصوص آن‌هایی که بین ۱۰ تا ۱۴ سال سن دارند بیشتر از سایر گروه‌ها دچار این گونه مصدومیت‌ها می‌شوند. در میان دانش‌آموزان کلاس‌های اول تا سوم ابتدایی، دخترها و پسرها تقریباً به یک میزان دچار حادثه می‌شوند. ولی با افزایش سن، احتمال بروز حادثه در پسرها به مراتب بیشتر از دخترها می‌باشد. بعد از پانزده سالگی نیز بروز حوادث در میان دانش‌آموزان کمتر می‌شود و نوع حوادث نیز تغییر می‌کند. برخی تحقیقات در کشورهای مختلف نشان داده‌اند که بیشتر حوادث برای دانش‌آموزان در شروع فصل مدارس اتفاق می‌افتند، که شاید بیشتر به سبب حضور دانش‌آموزان در محیط جدید، آشنایی با دوستان تازه و بازی‌ها و فعالیت‌هایی است که آن‌ها مشتاق هستند با هم‌کلاسی‌های خود انجام دهند. در ساعات روز نیز اکثر حوادث در زنگ تفریح، قبل و بعد از ساعت کار کلاس رخ می‌دهند. حدود نیمی از کل حوادث مدرسه‌ای در حیاط مدرسه رخ می‌دهند. این در حالی است که دانش‌آموزان حدود ده درصد از ساعات حضور خود در مدرسه را داخل حیاط و فضای بیرون کلاس‌ها می‌گذرانند. به طور تقریبی

یک چهارم حوادث فوق نیز در ساعات ورزش رخ می دهند در حالی که تعداد ساعات کمی از برنامه ی هفتگی مدارس به این امر اختصاص دارد.

بند دوم) پیامدهای وقایع ناگوار

متأسفانه بررسی حوادث و بلایایی که داخل یا خارج از مدارس برای دانش آموزان یا معلمان کشور رخ داده اند علاوه بر گستردگی رخداد وقایع در استان های مختلف کشور، چگونگی عوامل مؤثر در وقوع حادثه را نشان می دهند. پس از یک حادثه کودکانه و نوجوانان درگیر در حادثه ممکن است رنج و اندوه شدیدی را تجربه کنند و ممکن است برای دانش آموز، ابتلا به بیماری «اختلال استرس حاد» یا «اختلال استرس پس از سانحه» نیز مطرح شود.^۱ باید در نظر داشت علاوه بر دانش آموزان، معلمان و دیگر افراد مدارس نیز که در حادثه حضور داشته اند، همچون دانش آموزان، ممکن است دچار مشکلاتی مانند ابتلا به «اختلال استرس حاد» یا اختلال در خواب، اختلال در حافظه و تمرکز، کاهش خلق، اختلال در روابط بین فردی و عملکرد شغلی و... شوند به طور معمول والدین نیز نسبت به فرزندان حساسیت های خاصی دارند. حتی پدر و مادرهایی هستند که فرزندان خود را تا در سنین بالا هم همچنان بچه فرض می کنند و در زمان حدوث وقایع تأثیر عمیقی بر روح و روان والدین بجا می گذارد و مشکلاتی را به دنبال دارد. جامعه نیز نسبت به حدوث وقایع ناگوار بی تفاوت نمی باشد همان طور که شاعر شیرین سخن پارسی گوی چنین گفته است^۲

بنی آدم اعضای یکدیگرند که در آفرینش زیک گوهرند

چو عضوی بدرد آورد روزگار دگر عضوها را نماند قرار

^۱ - ویلیام یول و آنه گلد، چگونگی غلبه بر بحران ها در مدارس، به نقل سپیده امیدواری، فصلنامه پایش سال یازدهم

شماره ششم آذر دی ۱۳۹۱ ص ۷۷

^۲ - سعدی، شاعر قرن هفتم

بند سوم) راه‌های پیشگیری از حادثه

پیشگیری و کنترل حوادث مجموعه اقداماتی است که باعث کاهش فراوانی وقوع، کاستن از شدت صدمه و جلوگیری آسیب‌ها و عوارض مربوطه می‌شود. برای پیش‌گیری می‌توان سطح‌هایی را در نظر گرفت که به طور عمده می‌توان سطوح اصلی پیشگیری از حوادث را در سه سطح بیان کرد:

الف) سطح اول: شامل پیشگیری از وقوع حادثه و پیشگیری از ایجاد آسیب است مثل آموزش نحوه صحیح عبور و مرور از عرض خیابان به کودکان.

ب) سطح دوم: شامل مدیریت مناسب یک حادثه است، مثل انجام کمک‌های اولیه مناسب در صحنه حادثه برای پیشگیری از صدمات جدی‌تر.

ج) سطح سوم: شامل فعالیت‌هایی است که سبب بازتوانی و پیشگیری از عوارض بیشتر شوند. مثل انجام فیزیوتراپی جهت بازتوانی اعضای آسیب دیده.

بخش پنجم: ایمنی در مدارس

بند اول: ایمنی و ضرورت ایمن‌سازی مدارس

ایمنی یک مهارت ابتدایی است دانش آموز قبل از ورود به محیط خارج از خانواده باید ایمنی را به عنوان یک مهارت ابتدایی که آن‌ها را در برابر آسیب‌های جسمی از حوادث در امان نگه می‌دارد فراگیرند. ایمنی مدارس هم از حیث فیزیکی هم از حیث روانی حائز اهمیت است. بدون شک فعالیت در ساختمان‌های فرسوده و غیراستاندارد مخاطرات زیادی را در پی خواهد داشت. بسیاری از مدارس موجود فرسوده‌اند و اساساً نیاز به تخریب و نوسازی دارند. که اعتبارات عمرانی لازم جهت نوسازی و تعمیر مدارس با کمبود شدید مواجه است. از حیث روانی مطرح شد که نور و صدا نیز در تقویت روحیه دانش‌آموزان نقش مهمی ایفا می‌کند. تحقیقات نشان می‌دهد پسر بچه‌های بی‌قرار و خستگی‌ناپذیر باید در محل‌های نورپردازی شده با نور ملایم قرار گیرند و برای کودکان بی‌توجه و مسئولیت‌ناپذیر باید از

رنگ معکوس استفاده شود گفته شد. کودکی که از ایمنی روانی برخوردار است توانایی احترام به خود را داراست و می‌تواند توانایی خود را همان طور که هست قلمداد کند، در مدرسه ارتباط خوبی با همکلاسی‌هایش برقرار و از اعتماد به نفس خوب برخوردار باشد. میزان آشنایی معلمان دوره‌های آموزشی با ویژگی‌های عاطفی و روانی دانش‌آموزان در سنین مختلف یکی از عواملی است که می‌تواند تأمین کننده ایمنی روانی دانش‌آموزان باشد.

بند دوم) اهمیت و ضرورت ایمن‌سازی مدارس

ایجاد مدارس امن جدید و ایمن‌سازی مدارس موجود، به دلیل استقرار آنان در گستره کلیه شهرها و هم‌چنین روستاهای کشور ضرورت دارد و افزایش امنیت روانی دانش‌آموزان و خانواده‌ها را به همراه خواهد داشت. ملاحظه می‌شود که نسبت به اهمیت ایمن‌سازی گفته شد «با توجه به ضرورت افزایش ایمنی شهرها و تأمین آرامش مورد نیاز شهروندان و افزایش پایداری ملی، و بهره‌مندی مضاعف از سرمایه‌های ملی مدارس به عنوان فضاهای چند منظوره با قابلیت خدمات رسانی به محله در شرایط مختلف ایفای نقش خواهند داشت.»^۱ تعلیم و تربیت در شرایط ایمنی، بهداشتی و برخوردار از خدمات بهداشتی درمانی یکی از حقوق مسلم فردی و اجتماعی دانش‌آموزان است. مکان مدرسه که در آن تعلیم و تربیت کودکان صورت می‌پذیرد و شخصیت اجتماعی و روانی آن‌ها ساخته می‌شود، باید نیازهای جسمی و روانی دانش‌آموزان به ویژه بهداشت و سلامت آن‌ها را تأمین کند.

بند سوم: ویژگی‌های مدارس امن

در راستای تحقق سند بنیادین، مدارس امن در افق چشم انداز ۲۰ ساله کشور، مدارس می‌بایستی دارای ویژگی‌های زیر باشند:

^۱ - مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۶

- ساختمان و مصالح بکار رفته در آن و سایر اقلام می‌بایست در برابر آتش‌سوزی مقاومت لازم را دارا باشند.

- تمام طبقات ساختمان بایستی دارای مسیر خروج اضطراری برای تخلیه ساکنین باشد.

- مصالح بکار رفته در نازک کاری‌ها باید از مواد غیر قابل اشتعال باشد.

- راه‌پله‌ها و درهای خروجی نهایی باید عاری از هر گونه مانع بوده و جهت تمام درهای خروجی به سمت خارج و در وضعیتی باشند که بتوان به آسانی آن‌ها را باز کرد.

- احداث مدرسه بیش از سه طبقه ارتفاع ممنوع می‌باشد، تعبیه بالکن در هر ضلع ممنوع است.

- کلیه نقاط پرتگاهی و مسیرهای خروج باید به نرده محافظ مجهز باشند.

مطابق آئین‌نامه اجرایی ایمنی مدارس تمام پنجره‌های مشرف به حیاط یا خیابان بایستی دارای حفاظ نرده‌ای با قابلیت باز شدن در مواقع اضطراری باشند. مطابق همین آئین‌نامه وجود دو درب در هر کلاس در کاهش خسارت‌های جانی بسیار مؤثر است.

- در مدارس باید خاموش کننده‌های دستی پودر و گاز کربنیک به تعداد لازم حداکثر به فاصله هر ۲۲ متر یک دستگاه در نظر گرفته شود.

- استفاده از قرقره‌های آتش‌نشانی (هورزیل) متصل به آب شهر یا منبع ذخیره مجزا و پمپ مستقل در فواصل لازم و مناسب ضروری باشد.

- مدرسه سیستم آلام ایمنی و امنیتی مرکزی مجهز شود.

- مواد شیمیایی آزمایشگاه در جای مناسب نگهداری شوند.

- ابزار ظریف و مواد شیمیایی سمی و خطرناک در قفسه‌های قفل‌دار نگهداری شوند.

بند چهارم: راه‌های افزایش ضریب ایمنی مدارس

آن چه قابل توجه است، میزان شیوع حوادث است که نوع و نحوه و علل آن در کشورها متفاوت است لذا لحاظ موارد زیر در افزایش ایمنی مؤثر است. ایجاد فضاهای آموزشی مناسب و استاندارد، نظارت و توسعه فرهنگ رفتاری دانش‌آموزان، معابر رو به پشت بام محفوظ شوند، در کلاس‌ها به طرف بیرون باز شود تا در صورت هجوم دانش‌آموزان هنگام حوادثی مانند آتش‌سوزی در کلاس به راحتی باز شود، در کلاس‌ها داری دستگیره مناسب و سالم باشد، رفع معایب فنی ساختمان، رفع گودال‌ها و چاله‌های کف کلاس‌ها، راهروها و حیاط مدرسه، خودداری استفاده و کاربردهای دیگر از موتورخانه، خودداری از نگهداری کاغذ و اقلامی که آتش‌زا هستند در موتورخانه، خودداری از نگهداری سوخت بخاری‌های نفت‌سوز در داخل ساختمان.

طرز تفکر و باورهای جامعه نسبت به چگونه مصون بودن در برابر حوادث، شرط اساسی موفقیت در زمینه آموزش است. به عنوان نتیجه این مبحث گفته می‌شود که با مطالعه مباحث و مقررات مختلف در خصوص ایمنی و بهداشت محیط ملاحظه می‌گردد که هر چند بنا به اهمیت حفظ سلامت اشخاص در محیط کار و تحصیل، پیش‌بینی‌هایی شده است اما با توجه به گستردگی و تنوع امور و انواع مختلف حوادث و وجود خطرات بالقوه و سوانح حادث شده که بعضاً خسارت زیان‌دیده جبران‌ناگردد و یا ناقص جبران‌گردد به منظور ترغیب در جهت پیشگیری از وقوع حوادث با توجه به ظرفیت‌های موجود آن چه قابل تأمل است این است که صرف جبران خسارت رافع مشکلات ناشی از حوادث نخواهد بود. به خصوص نسبت به تضمین جبران خسارت زیان‌وارده باید تدابیری اتخاذ گردد.

نتیجه گیری

در نظام حقوقی اسلام، اساساً نظریه تقصیر به عنوان مبنای مسئولیت مورد نظر نبوده است بلکه ضرر را علت ضمانت و مسئولیت می داند و هدف این نظام حقوقی جبران زیان وارده بر زیان دیده و از بین بردن ضرر است. این دیدگاه در حقیقت نظر به رویکرد عینی به مسئولیت دارد. هر چند مبنای مسئولیت در قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ تقصیر می باشد و این قانون نیز از نظام حقوقی خارجی اقتباس شده است اما قانون گذار داخلی در قوانین تصویب شده بعد از انقلاب به خصوص دهه اخیر در راستای اصل چهارم قانون اساسی که ناظر به ضرورت انطباق کلیه قوانین موضوعه با موازین شرعی است؛ نظر به لحاظ ضرر و ضرورت اثبات رابطه سببیت داشته و در برخی موارد نظیر قانون بیمه اجباری، قانون مجازات مصوب سال ۱۳۹۲ نگاهی نوین به انتساب مسئولیت دولت و نحوه جبران خسارت داشته است و این نوع مسئولیت با عدالت سازگارتر و با اندیشه های حقوقی پیشرفته همگام تر است. به منظور خروج از جنبه های نظری تحقیق و اجرایی شدن جنبه های کاربردی آن، با توجه به منابع بررسی شده جهت تقویت نگرش اولیای آموزشی به مسئولیت مدنی ناشی از فعالیت و وظایف محوله پیشنهاد زیر ارائه می گردد. در خصوص این که، مسئولیت تأمین، حفظ سلامتی، نگهداری و مراقبت دانش آموزان و همچنین پاسخ گویی در برابر حوادث در محیط های آموزشی با چه اشخاصی می باشد؟ در مطالعه به عمل آمده معلوم شد بخش عظیمی از حوادث محیط های آموزشی و خسارت وارده به دانش آموزان به عدم آگاهی و اطلاعات اولیای آموزشی نسبت به منشا و عوامل حوادث، شرح وظایف و اقدامات آنان مربوط بوده که بین جهل به مقررات، غفلت از دستورالعمل ها، عدم آشنایی با شرح وظایف و آثار حقوقی مترتب بر سمت و در نهایت بی مبالایی و عدم رعایت نظامات دولتی و.. با میزان وقوع حوادث رابطه وجود داشته است از آنجایی که در حال حاضر دانشگاه فرهنگیان محل تأمین نیروی انسانی آموزش و پرورش می باشد توصیه می شود:

الف- درس حقوقی اداری برای دانشجویان دانشگاه فرهنگیان و کلیه دانشجویان سایر دانشگاه‌ها با گرایش دبیری به عنوان واحد درسی و مباحثی از حقوق شهروندی در کتب درسی دانش‌آموزان لحاظ گردد.

ب- دوره‌های آموزشی آشنایی به وظایف شغلی و مباحث مربوط به مسئولیت‌مدنی برای اولیای آموزشی برگزار گردد در جهت اطلاعات اولیای آموزشی نسبت به حوادث آموزشی و مسئولیت آنان در قبال دانش‌آموزان و در نهایت کاهش حوادث و چگونگی انجام وظیفه و جبران خسارت وارده مؤثر واقع شود.

منابع و مأخذ

- ۱- ابوالحمد، عبدالحمید، ۱۳۵۴، حقوق اداری ایران، نشر توس.
- ۲- امامی، محمد، آرش استوار سنگری، ۱۳۸۶، حقوق اداری جلد اول، تهران، نشر میزان.
- ۳- امیری قائم مقامی، عبدالحمید، ۱۳۷۸، حقوق تعهدات، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران.
- ۴- آقا زاده، احمد، ۱۳۸۷، آموزش و پرورش تطبیقی، انتشارات سمت، تهران.
- ۵- آقای نی، حسین، ۱۳۶۹، حقوق ورزشی، چاپ اول، انتشارات معین، تهران.
- ۶- بابایی، ایرج، ۱۳۸۶، حقوق بیمه، چاپ ششم، انتشارات سمت، تهران.
- ۷- بادینی، حسن، ۱۳۸۴، فلسفه مسئولیت مدنی، چاپ اول، شرکت سهامی انتشار، تهران.
- ۸- باریکلو، علی رضا، ۱۳۸۷، مسئولیت مدنی، نشر میزان، چاپ دوم، تهران.
- ۹- بهرامی احمدی، حمید، ۱۳۸۸، مسئولیت مدنی، نشر میزان، چاپ اول. تهران
- ۱۰- تقی پورظهیر، علی، ۱۳۹۰، مبانی و اصول آموزش و پرورش، چاپ نهم، نشر آگه تهران.
- ۱۱- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ۱۳۷۰؛ تر مینولوژی حقوق، گنجینه دانش، تهران.
- ۱۲- حبیبی، احسان، ۱۳۸۶، ایمنی کاربردی و شاخص های عملکرد در صنعت، چاپ دوم، نشر فن آوران، همدان.
- ۱۳- حسینی نژاد، حسینقلی، ۱۳۷۰، مسئولیت مدنی، جهاد دانشگاهی، چاپ اول، تهران
- ۱۴- حسینی نژاد، حسینقلی، ۱۳۷۷، مسئولیت مدنی، نشر مجمع علمی و فرهنگی مجد، چاپ دهم، تهران.

۱۵- خورشیدی، عباس، ۱۳۸۲، مدیریت و رهبری آموزشی، انتشارات یسپرون. تهران.

۱۶- داراب پور، مهرباب، ۱۳۸۷، مسئولیت خارج از قرار داد، چاپ اول، انتشارات مجد، تهران

۲۴- زرگوش، مشتاق، ۱۳۹۲، حقوق اداری مسئولیت مدنی دولت و کارکنان آن، چاپ اول، انتشارات جنگل، تهران.

۲۵- سلطانی نژاد، هدایت، ۱۳۸۰، مسئولیت معنوی، انتشارات نور الثقلمین، تهران.

۲۶- شارع پور، محمود، ۱۳۹۲، جامعه شناسی آموزش و پرورش، چاپ دهم، انتشارات سمت، تهران.

۲۷- شریعتمداری، علی، ۱۳۸۷، اصول تعلیم و تربیت، انتشارات دانشگاه تهران.

ب - مقاله

۲۸- ابوالحمد، عبدالحمید، پیرامون یک رأی وحت رویه و مساله شخصیت حقوقی دولت، نشریه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران ش ۲۵.

۲۹- ارجمند، امیروزرگوش، مشتاق، تقصیر در حقوق مسئولیت مدنی مطالعه تطبیقی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۴۹، تهران.

۳۰- امیدواری، سپیده، ۱۳۹۱، وقایع در مدارس، فصلنامه پایش سال یازدهم شماره ششم.

۳۱- بابایی، ایرج، ۱۳۸۲ بررسی عنصر خطا در حقوق مسئولیت مدنی ایران، مجله پژوهش حقوق و سیاست، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی، سال هفتم، تهران.

۳۲- شریفی مریم، نصرا.. احمدی فرد، ۱۳۹۰، جایگاه سرپرست بخش در هنرستان های فنی و کار دانش، مجله رشد آموزش فنی حرفه ای.

۳۳- عباسی، بیژن، ۱۳۸۸، مقاله ماهیت دولت، نشریه ی حقوق اساسی، سال ششم.

۳۴- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۸۸، تحول مفهوم تقصیر در حقوق مسئولیت مدنی، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دوره ۳۹، شماره ۱.

۳۵- کاشف، محمد، ۱۳۹۰، مجله آموزشی رشد دوره شماره ۳.

۳۶- کریمی، خدیجه، ۱۳۹۰، مسئولیت بدون تقصیر، پایگاه نشر مقالات حقوقی، حق گستر.